

บทความรับเชิญ

กระบวนการสร้าง “จินตภาพ”

“อัตลักษณ์” ชุมชนเมืองมหาสารคาม

เมธี พิริยการนนท์

บทคัดย่อ

การสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคาม ด้วยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม และสร้างการรับรู้ พร้อมทั้งสร้างแนวทางจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคาม ให้เกิดเป็นพื้นที่การเรียนรู้และการจดจำที่ดีของคนในการสร้างจินตภาพหรืออัตลักษณ์ของชุมชนเมืองมหาสารคามนั้น การที่จะได้มาซึ่งอัตลักษณ์ร่วมของคนในชุมชน ต้องผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมากมายในเมือง โดยทำกิจกรรมกับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย คือ ผู้อาวุโส ผู้นำชาวกุ่ม บุคคลผู้มีความถนัดเฉพาะด้าน ประชาชนทั่วไป นักวิชาการ และหน่วยงานท้องถิ่นต่างๆ มีวิธีการที่หลากหลายและการเลือกใช้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ เช่น ด้วยการสืบค้นร่วมกับชุมชนโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสืบค้นแบบสนทนา การทำแผนที่วัฒนธรรม จากกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นคนในชุมชนและกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ ภาพถ่ายและศิลปะภาพวาดทางวัฒนธรรมและเส้นเวลาประวัติศาสตร์ เป็นต้น และเมื่อวิเคราะห์ถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมที่สำคัญทำให้เห็นว่า ในการทำงานนั้นต้องอาศัยเครือข่ายสร้างเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมร่วมกัน อยู่ในระยะเวลาที่พอเหมาะ และเกี่ยวข้องกับความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงจะเกิดการสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนตัวเองจนเกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ และนำไปสู่การพัฒนาเทศบาลเมืองมหาสารคามที่ส่งเสริมอัตลักษณ์ของเมือง จากผลสรุปของงานวิจัยด้านอัตลักษณ์เมืองมหาสารคามนั้น ทำให้เห็นว่ากระบวนการสร้างจินตภาพหรืออัตลักษณ์ในเมืองมหาสารคามส่งผลทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในพื้นที่ และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาชุมชนเมืองอย่างมีพลัง

บทนำ

เมืองมหาสารคามเป็นเมืองที่มีประวัติความเป็นมาตั้งแต่ก่อตั้งเมืองจนถึงปัจจุบัน รวมระยะเวลาเกือบ 15 ทศวรรษโดยที่คนเมืองมหาสารคามได้บ่มเพาะและสืบสานวัฒนธรรมให้คงอยู่ไว้มากมาย ซึ่งแสดงออกในด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม เช่น ทางด้านที่อยู่อาศัย การค้าขาย กิจกรรมประเพณีต่างๆ รวมทั้งการใช้พื้นที่สาธารณะซึ่งเป็นพื้นที่อุดมไปด้วยภูมิปัญญา

เมธี พิริยการนนท์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

ผังเมือง และภูมิสถาปัตย์

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

อีเมล : methee-tar48@hotmail.com

Invited Article

Identity formation process in image of the city : In case of Mahasarakham municipality

Methee Piriyakarnnon

ทางด้านวัฒนธรรมมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงการมีฐานข้อมูลทางด้านสังคมวัฒนธรรมและภูมิปัญญาภายในท้องถิ่น ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม

การได้มาซึ่งความเป็น “ดักสลานคร” เมืองแห่งการศึกษานั้น เป็นเอกลักษณ์โดดเด่นเพียบพร้อมด้วยภูมิความรู้มากมาย สะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของบ้านเมือง พัฒนาการทางสังคมและภูมิปัญญา ส่งผลให้ได้รับคัดเลือกเป็นเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ในด้านเมืองแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาชุมชน กล่าวคือ เป็นเมืองที่มีความชัดเจนในการนำความคิดสร้างสรรค์มาพัฒนาเมืองหรือชุมชน จากรากฐานของต้นทุนทางภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาภายในท้องถิ่น ก่อให้เกิดเอกลักษณ์ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ มีบทบาทและมีการดำเนินงานร่วมกันอย่างสอดคล้องและเกื้อกูล เกิดสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน ซึ่งอยู่ภายใต้แนวคิด 3 ประการ ได้แก่ 1) “ทุนความรู้” หมายถึง ภูมิปัญญาเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ จากสถาบันการศึกษาต่างๆ 2) “ทุนทรัพยากรมนุษย์” หมายถึง “คน” จังหวัดมหาสารคามมีผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา ประชาชนชาวบ้าน พร้อมที่จะขับเคลื่อนเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน 3) “ชุมชน” ประชาชนในชุมชน ผู้สืบสานวัฒนธรรม ภูมิปัญญาวิถีชีวิตดั้งเดิมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาในเบื้องต้นทำให้เกิดแนวคิดของการศึกษาในเรื่องความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ การใช้พื้นที่ สังคม วัฒนธรรมต่างๆ ฯลฯ ที่มีคุณค่า นั่นคือคำว่า “อัตลักษณ์ (Identity)” ซึ่งมาจากภาษาบาลี ว่า อุตต + ลักษณะ โดยที่ “อัตตะ” มีความหมายว่า ตัวตน ของตน ส่วน “ลักษณะ” หมายถึง สมบัติเฉพาะตัว โดยในความหมายด้านวิชาการของการวางผังเมืองนั้น คำๆ นี้มีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า “จินตภาพ (Image)” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2539) มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า ภาพที่เกิดจากจินตนาการของเราเอง โดยเราคิดเอาเองว่าน่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้และการสร้างจินตภาพ (Dossey B. M., 1997: 188) เป็นการใช้ประสบการณ์ที่เกี่ยวกับความจำ ความฝัน การสร้างมโนภาพ และการมองเห็น ร่วมกับการใช้สัมผัสอย่างเดี่ยวหรือหลายอย่างรวมกันเพื่อเป็นสะพานเชื่อมระหว่างร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ซึ่งจะเห็นได้ว่าจินตภาพและการสร้างจินตภาพเป็นภาพที่เกิดจากจินตนาการของเราเองจากประสบการณ์ที่เกี่ยวกับความจำ ความฝัน การสร้างมโนภาพ และการมองเห็น ร่วมกับการใช้สัมผัสที่เชื่อมความสัมพันธ์ทางกาย จิตใจ และวิญญาณ ในการ

Methee Piriyakarnnon

Faculty of Architecture
Urban Design and Creative Arts
Mahasarakham University
Email: methee-tar48@hotmail.com

รวมความหมายเพื่อการสร้างความเข้าใจร่วมกันนั้นกล่าวคือ “จินตภาพ” + “อัตลักษณ์” หมายถึง ภาพที่เกิดจากจินตนาการของเราเองที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว แสดงถึงตัวตนที่เกิดจากประสบการณ์ที่เกี่ยวกับความจำ ความฝัน การสร้างมโนภาพ และการมองเห็น ร่วมกับการใช้สัมผัสที่เชื่อมความสัมพันธ์ทางกาย จิตใจ และวิญญาณ

การศึกษาอัตลักษณ์ร่วมในงานวิจัยครั้งนี้ จึงเป็นการตอบคำถามว่า คนกลุ่มต่างๆ ในเมืองมหาสารคามรับรู้ “อะไรเป็นเครื่องบ่งชี้เชิงอัตลักษณ์ (Identity marker) ของความเป็นมหาสารคาม และการได้มาซึ่งอัตลักษณ์ร่วมของเมืองมหาสารคามนั้นเป็นผลมาจากการศึกษาในระยะเวลา 5 ปี เริ่มตั้งแต่ปีพ.ศ. 2550 — พ.ศ. 2555 และในปีพ.ศ. 2556 ผู้วิจัยได้รับงบประมาณการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในเรื่อง โครงการวิจัยการสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมอันมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของเมืองมหาสารคามโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่

- 1) ตัวแทนชุมชนเมืองและปราชญ์ชุมชนทั้ง 30 ชุมชน ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม
- 2) ภาคประชาสังคม ได้แก่ เครือข่ายนักวิจัย เครือข่ายฮักแพงเบ่งแฉ่งคนมหาสารคาม กลุ่มนักวิชาการ
- 3) หน่วยงานราชการ ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด หอการค้าจังหวัด สถาบันศิลปวัฒนธรรม
- 4) สถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

โดยที่กลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้าร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อมูลเชิงลึกในการนำข้อมูลไปวิเคราะห์หาอัตลักษณ์ของเมืองมหาสารคาม เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้เป็นข้อมูลแสดงถึงความเป็นเมืองมหาสารคามผ่านการพัฒนาพื้นที่เมือง อาทิ แผนและนโยบายการพัฒนาเมืองมหาสารคาม ภายใต้แนวคิดของการค้นหาอัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) (ธงชัย สมบูรณ์, 2549: 45) กระบวนการสร้างจิตสำนึกร่วมกันของกลุ่มสังคมโดยจะทำให้เห็นความแตกต่างในแต่ละกลุ่มสังคมที่อาศัยสัญลักษณ์ต่างๆ ของกลุ่มสังคม เพื่อสร้างระบบวัฒนธรรม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวได้ทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนในฐานะผู้อยู่อาศัยในพื้นที่อันเป็นองค์ประกอบที่มีความเด่นชัดและแสดงถึงพัฒนาการความเป็นเมืองมหาสารคามมาจนถึงปัจจุบัน ผลการวิจัยดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาเทศบาลเมืองมหาสารคามที่ส่งเสริม

เสริมอัตลักษณ์ของเมืองทางด้านประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่มีความสำคัญและสามารถเผยแพร่สู่ชุมชน พัฒนาให้สอดคล้องกับการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้สู่การพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง อีกทั้งยังเป็นการมุ่งเน้นการสร้างองค์ความรู้ การเผยแพร่ความรู้ และสร้างการรับรู้ด้านประวัติศาสตร์ให้แก่คนในพื้นที่และผู้มาเยือน

1. สภาพการณ์ก่อนการค้นหาอัตลักษณ์เมืองมหาสารคาม

ในพื้นที่เขตเทศบาลเมืองมหาสารคามนั้น จากการศึกษาของผู้วิจัยในปีพ.ศ. 2555 ผ่านโครงการบริการวิชาการ “หนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน” ตามนโยบายของมหาวิทยาลัยมหาสารคามภายใต้โครงการ “ส่งเสริมอัตลักษณ์ของเมืองด้วยอุปกรณ์ประกอบถนนเทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม” พบว่าอัตลักษณ์ของเมืองมหาสารคามที่แสดงออกผ่านทางกายภาพที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ได้แก่ ด้านสถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้างด้านศาสนสถาน ด้านกายภาพ แม่น้ำ คูคลอง แหล่งน้ำ และด้านป่าไม้ รวมถึงพืชพันธุ์นั้น ส่วนใหญ่จะยึดโยงเข้ากับมูลเหตุที่มาทางด้านประวัติศาสตร์ของเมืองมหาสารคาม อันแสดงถึงความสอดคล้องกับพื้นที่ที่ตั้งอันเป็นจุดกำเนิดชุมชนเมืองมหาสารคามโดยเฉพาะเขตชุมชนเมืองเก่า ตั้งแต่กุดนางใยเรื่อยมาตามแนวถนนนครสวรรค์จนถึงย่านสถานที่ราชการ ซึ่งเป็น **พื้นที่ย่านเมืองเก่าเทศบาลเมืองมหาสารคามครอบคลุมพื้นที่ 10 ชุมชน** ได้แก่ ชุมชนสามัคคี 12 ชุมชนนาควิชัย 123 ชุมชนมหาชัย ชุมชนโพธิ์ศรี 12 และ ชุมชนอภิสิทธิ์ 12 และยังพบว่า กระบวนการค้นหาและสร้างอัตลักษณ์จำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาและสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนทุกกลุ่มที่เกี่ยวข้อง อันจะนำมาซึ่งการสร้างสำนึกร่วมกันทั้งทางด้านประวัติศาสตร์เมืองมหาสารคาม โดยที่ข้อจำกัดของงานบริการวิชาการในครั้งนั้น คือ 1) ระยะเวลาที่น้อยส่งผลให้กระบวนการศึกษาข้อมูลค่อนข้างจำกัด 2) กลุ่มคนที่เข้ามาให้ข้อมูลยังมีอยู่จำกัดไม่ครอบคลุมผู้เกี่ยวข้อง 3) ขาดกระบวนการศึกษาข้อมูลหรือขาดกระบวนการวิจัย (Research) อันจะนำไปสู่การค้นหาอัตลักษณ์เมืองมหาสารคามตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 4) งานบริการวิชาการที่ผ่านมายังขาดการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนดังกล่าว ซึ่งที่ผ่านมาเป็นการมีส่วนร่วมในระดับของผู้เข้ามาให้ข้อมูลเท่านั้น 5) การดำเนินโครงการยังไม่นำไปสู่การปฏิบัติการ เป็นแต่เพียงได้ข้อเสนอแนะให้กับหน่วยงานราชการเท่านั้น ขณะเดียวกันก็พบว่า ทางชุมชนเมืองร่วมกับภาคประชาสังคมนั้นก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง

รูปภาพที่ 1 ชุมชนย่านเมืองเก่าเมืองมหาสารคาม

2. เครื่องมือและวิธีการศึกษาอัตลักษณ์เมืองมหาสารคาม

จากการศึกษาอัตลักษณ์ของเมืองมหาสารคาม ผลของการศึกษาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2555-2556 นั้น ได้ใช้เครื่องมือและวิธีการต่างๆ ในการศึกษา คือ

- การสัมภาษณ์ด้วยบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ผู้อาวุโส ผู้นำชาวกุ่ม บุคคลผู้มีความถนัดเฉพาะด้าน
- การสืบค้นแบบสนทนากลุ่ม (Focus group) การจัดเวทีสนทนาแบบทางการและไม่เป็นทางการ
- แผนที่วัฒนธรรมที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วม ที่หยิบยกประเด็นในพื้นที่ โดยมีภาพถ่ายทางอากาศเป็นส่วนประกอบ

- ภาพถ่ายและศิลปะภาพวาดทางวัฒนธรรมที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วมค้นหาและลงมือทำโดยคนในชุมชน

- เส้นเวลาประวัติศาสตร์ (Timeline) แสดงลำดับเวลาและเหตุการณ์ทางวัฒนธรรมที่ได้มาจากกระบวนการสืบค้นร่วมกับชุมชน

2.1 เครื่องมือและวิธีการค้นหาอัตลักษณ์ของเมืองมหาสารคาม

ในปีพ.ศ. 2555 ผลการศึกษาได้ข้อสรุปในการค้นหาอัตลักษณ์ผ่านกิจกรรมการสัมภาษณ์ด้วยบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ผู้อาวุโส ผู้นำชาวกุ่ม ปราชญ์ชาวบ้าน การสืบค้นแบบสนทนากลุ่ม (Focus group) การจัดเวทีสนทนาแบบไม่เป็นทางการ และแบบสอบถาม ซึ่งได้ข้อสรุปในแต่ละกลุ่มตามลำดับดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลการสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

หัวข้ออัตลักษณ์	ลำดับที่ 1	ลำดับที่ 2	ลำดับที่ 3
กลุ่มที่ 1 สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Built environment)			
ด้านสถาปัตยกรรมและสิ่งปลูกสร้าง	หอนาฬิกา (22.2 %)	ตึกดิน (12.5%)	บ้านไม้เก่า (11.1%)
ด้านศาสนสถาน	วัดมหาชัย (19.7 %)	วัดโพธิ์ศรี (12.7 %)	วัดอุทัยทิศและวัดอภิสิทธิ์ (11.3%)
ด้านการแต่งกาย	ไม่โดดเด่น (26.3 %) และลายสร้อยดอกหมาก (26.3 %)	ผ้ามัดหมี่ (15.8 %)	อื่นๆ
ด้านอาหาร	ไถ่ย่าง ปิ้งไก่ (19.5 %)	ส้มตำ (17.1 %)	ข้าวเม่าหวาน (14.6 %)
ด้านงานศิลปหัตถกรรม	จิตรกรรม งานศิลปะที่วัดมหาชัย (33.3 %)	พระพุทธรูปกัณฑ์วิชัย (25.0 %)	ศิลปะลานคูของครูธีระวัฒน์ (16.7 %)
ด้านอาชีพ	การทำผ้าขิด (20.0 %)	อื่นๆ	
กลุ่มที่ 2 สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural environment)			
ด้านกายภาพ แม่น้ำ คูคลอง แหล่งน้ำ	กุตนางโย (50.0 %)	อื่นๆ	
ด้านป่าไม้ พืชพันธุ์	ต้นยางริมกุตนางโย (75.0 %)	ต้นอีตึก (ต้นพฤษ) (25%)	-
กลุ่มที่ 3 มรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (Intangible environment)			
ด้านตำนานพื้นบ้าน	ตำนานกุตนางโย (57.1 %)	อื่นๆ	
ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี	บุญเบิกฟ้า (57.1 %)	งานแห่มังกรในช่วงเทศกาลงานจิ้งจอก (14.3 %)	อื่นๆ

จากข้อสรุปข้างต้นผู้วิจัยได้นำมาเป็นโครงร่างของอัตลักษณ์เมืองมหาสารคาม ซึ่งนำมาต่อยอดการศึกษาในโครงการ โดยมีกระบวนการทบทวนและตรวจสอบ รวมทั้งขยายกลุ่มการสัมภาษณ์เพื่อค้นหาอัตลักษณ์ในการรับรู้ของกลุ่มคนเพิ่มขึ้น ได้แก่ กลุ่มชุมชนอันเป็นที่ตั้งของอัตลักษณ์ที่ได้จากการศึกษา กลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ และกลุ่มผู้คนทั่วไป ปีพ.ศ. 2556 ได้ข้อสรุปในการค้นหาอัตลักษณ์ผ่าน

การประชุมประชาชนอย่างเป็นทางการ และเป็นการสร้างความเข้าใจในระดับพื้นที่เป้าหมายในการศึกษา และสร้างความชัดเจนที่ตรงตามวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง การแสดงความคิดเห็นสามารถจัดกลุ่มอัตลักษณ์ที่นำเสนอได้ 2 ระดับ คือ อัตลักษณ์ระดับจังหวัดและอัตลักษณ์ระดับเมืองมหาสารคาม ซึ่งมีความสอดคล้องกับการศึกษาเดิมที่เคยศึกษาไว้ในปีพ.ศ. 2555 (ดังตารางที่ 2 ตารางที่ 3 และรูปภาพที่ 2)

2.2 เครื่องมือและวิธีการค้นหาอัตลักษณ์จากพื้นที่กลุ่มเป้าหมาย

พื้นที่ย่านเมืองเก่ามหาสารคามซึ่งเป็นชุมชนที่มีอัตลักษณ์ของเมืองครอบคลุมพื้นที่ 10 ชุมชนในเขตเทศบาล การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ใช้กระบวนการค้นหาอัตลักษณ์ใน

พื้นที่จากผู้ที่อยู่ภายในชุมชนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะเอื้อตมมากยิ่งขึ้น ผ่านกระบวนการจัดทำ “แผนที่วัฒนธรรม” โดยมีอาจารย์วัฒนสาร ปานเพชร หัวหน้านักวิจัยที่เป็นตัวแทนจากชุมชนเข้าร่วมดำเนินการ ได้ผลการดำเนินการด้านอัตลักษณ์จากชุมชนที่เป็นรายละเอียดระดับพื้นที่เพิ่มมากขึ้น (ดังรูปภาพที่ 3 4 และ 5)

ตารางที่ 2 สรุปการรับรู้อัตลักษณ์จากการสอบถามกลุ่มผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม 30 ชุมชน

อัตลักษณ์ระดับจังหวัด	จำนวน (คน)	ร้อยละ
พระธาตุนาดูน	58	49.6
ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง	40	34.2
ปูลูกระหม่อม	5	4.3
ข้าวเมาคุ่มโพธิ์ศรี	4	3.4
แม่น้ำชี	3	2.6
หอนาฬิกา	2	1.7
เมืองตักศิลา นคร	2	1.7
สะดืออีสาน	1	0.9
กุดนางใย	1	0.9
ลิงโกสุม	1	0.9
	117	100

ตารางที่ 3 สรุปการรับรู้อัตลักษณ์จากการสอบถามกลุ่มผู้นำชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม 30 ชุมชน

อัตลักษณ์ระดับเมืองมหาสารคาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. หอนาฬิกา	76	66
2. พระพุทธรูปกัณฑ์วิชัย	24	21
3. กุดนางใย	9	8
4. คลองสมถวิล	4	3
5. สวนสุขภาพ	1	1
6. เมืองการศึกษา	1	1
7. แก่งเลิงจาน	1	1

รูปภาพที่ 2 การประชุมหาอัตลักษณ์กับกลุ่มผู้นำชุมชน เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2556

รูปภาพที่ 3 แผนที่วัฒนธรรมที่ได้จากชุมชน

รูปภาพที่ 4 การประชุมหาอัตลักษณ์จาก
กลุ่มชุมชนซึ่งเป็นที่ตั้งของ
อัตลักษณ์เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม
2556 ณ โรงเรียน สมาคมชาว
จังหวัดมหาสารคาม

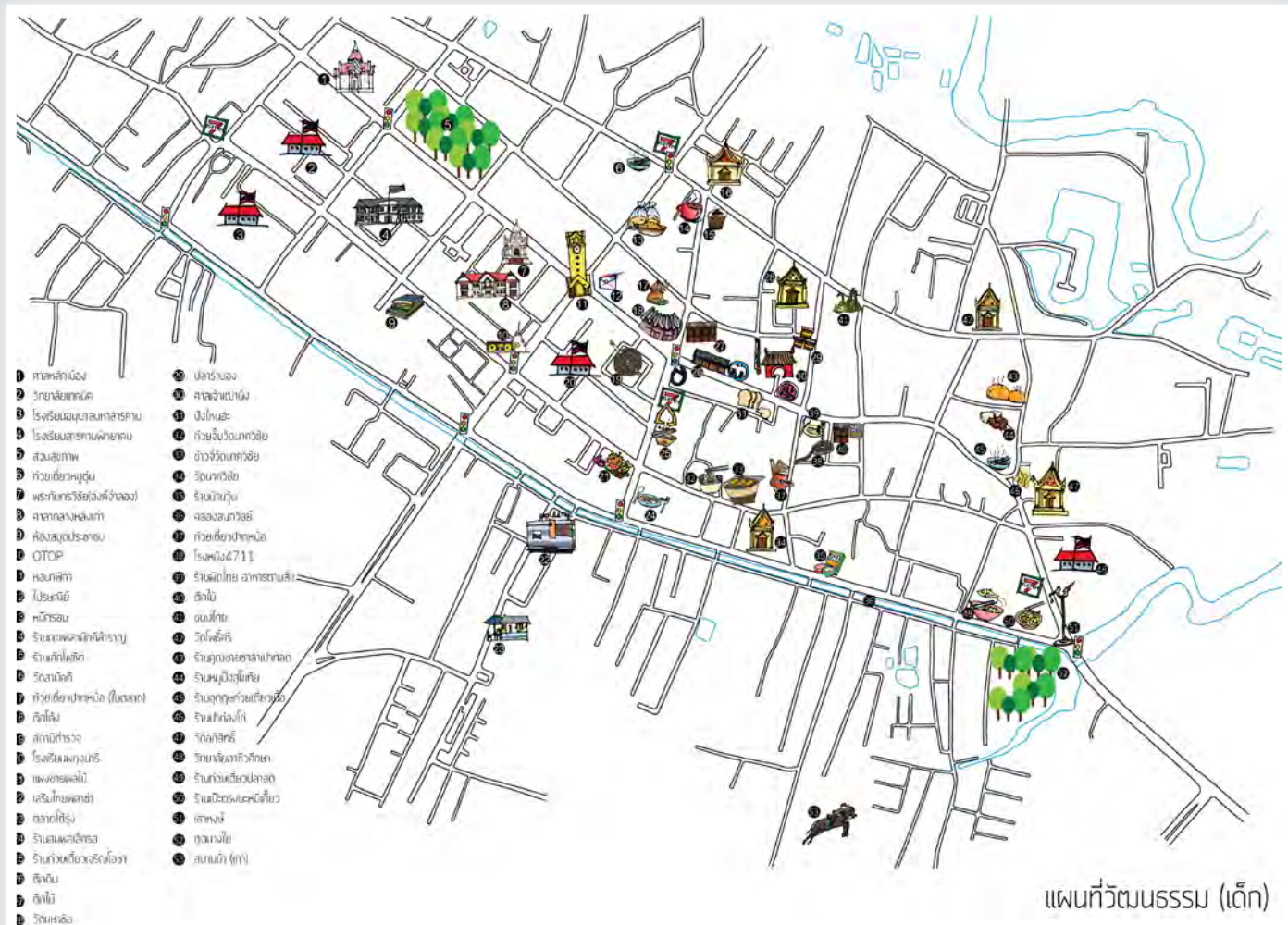
รูปภาพที่ 5 รายละเอียดของข้อสรุปที่ได้จากชุมชน

เพื่อให้การศึกษาได้รับทราบข้อมูลที่ครบถ้วนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญและมีเป็นจำนวนมากในเมืองมหาสารคาม คณะผู้วิจัยจึงได้จัดกิจกรรมการร่วมทำแผนที่วัฒนธรรมร่วมกับเยาวชนเมืองมหาสารคามอีกครั้งเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือของข้อมูลทางอัตลักษณ์ที่ได้มา

2.3 เครื่องมือและวิธีการศึกษาอัตลักษณ์จากกลุ่มเยาวชน

ณ อุทยานการเรียนรู้มหาสารคาม (MK Park) เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2556 กิจกรรมการร่วมทำแผนที่วัฒนธรรมร่วม

กับเยาวชนเมืองมหาสารคาม ประกอบด้วยกลุ่มเยาวชนหลายระดับอายุ ได้แก่ กลุ่มนิสิตนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย (จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมือง และนฤมิตศิลป์ และคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม) กลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษา (จากโรงเรียนสารคามพิทยาคม และโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ฝ่ายมัธยม) เพื่อศึกษาการรับรู้อัตลักษณ์ในระดับเยาวชน ซึ่งได้ผลสรุปดังนี้ (ดังรูปภาพที่ 6-10)

รูปภาพที่ 6 แผนที่วัฒนธรรมที่ได้จากเยาวชน

รูปภาพที่ 7 กิจกรรมเล่นเกมละลายพฤติกรรม

รูปภาพที่ 8 เล่าเรื่องและนำเข้าสู่การระดมความคิดเห็นการหาอัตลักษณ์ของเยาวชน กิจกรรมการเล่าเรื่อง ชวนคิด ถึงคุณค่าและความสำคัญของการสร้างอัตลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมที่ดีของเมือง เพื่อนำเข้าสู่สาระสำคัญที่ต้องการในการจัดกิจกรรม

รูปภาพที่ 9 ระดมความคิดเห็นในเรื่องอัตลักษณ์

รูปภาพที่ 10 วาดรูปอัตลักษณ์เมืองและความต้องการการพัฒนาเมืองในอนาคต กิจกรรมร่วมกันจินตนาการถึงสิ่งที่อยากจะให้เกิดขึ้นกับเมืองในอนาคต ตามกรอบคิดที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์เมือง โดยใช้วิธีวาดภาพและขึ้นมาเสนอให้ทุกคนฟัง กิจกรรมนี้จัดขึ้นเพื่อต้องการสำรวจความคิดโดยรวมของเยาวชนว่ามีมุมมองและความรู้สึกต่ออัตลักษณ์เมืองอย่างไร

รูปภาพที่ 11 แสดงบรรยากาศการประชุมสรุปข้อมูลของกิจกรรม

สิ่งที่เป็นข้อสังเกตซึ่งได้จากการทำกิจกรรมระหว่างคนในชุมชนกับเยาวชนคือ เยาวชนจะมีมุมมองใหม่ๆ และให้ความสำคัญกับกิจกรรมใหม่ๆ ในชีวิตประจำวัน การรับรู้และเข้าใจในอัตลักษณ์จะมองในสิ่งที่มองเห็นและจับต้องได้ง่ายเป็นหลัก เช่น อาคารเก่าบางหลัง และโดยส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับหอนาฬิกาสังเกตได้จากภาพวาดที่ปรากฏในทุกกลุ่ม แต่ในมุมมองของชุมชนนั้นจะมองผ่านประสบการณ์ ความทรงจำในอดีต เรื่องเล่าต่างๆ ที่ประทับใจจากการทำกิจกรรมต่างๆ นี้ และการค้นหาอัตลักษณ์

เมืองมหาสารคามได้มีการสรุปข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์เมืองมหาสารคามว่า จำเป็นต้องมีการศึกษาข้อมูลเชิงลึกเพิ่มเติมเกี่ยวกับตัวอย่างที่ได้เพื่อให้ทราบถึงเหตุผลที่กลุ่มเป้าหมายทั้ง 4 กลุ่มรับรู้จากแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปเผยแพร่และนำไปสู่การพัฒนาการส่งเสริมการรับรู้เกี่ยวกับด้านพื้นที่ ด้านสถาปัตยกรรม และเรื่องราวอื่นๆ ในประวัติศาสตร์ให้พร้อมทั้งได้เห็นคุณค่าในเรื่องราวท้องถิ่นของตนเองเพื่อสร้างอัตลักษณ์ที่งดงามของชาวเมืองมหาสารคามต่อไป โดยมีข้อสรุป (ดังตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 แสดงการวิเคราะห์ข้อมูลจากการทำกิจกรรมต่างๆ ในปี พ.ศ. 2556 ตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

ที่	ชื่อกิจกรรม	รูปธรรม (Tangible)		รูปธรรม (Tangible)
		สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น (Man-made)	ธรรมชาติ (Natural)	
1	ประชุมเปิดตัวโครงการ (ตัวแทน 30 ชุมชน 137 คน)	1. หอนาฬิกา 2. พระพุทธกันทรวิชัย 3. คลองสมถวิล 4. สวนสุขภาพ	1. กุดนางโย 2. แก่งเลิงจาน	เมืองแห่งการศึกษา
2	การทำแผนที่วัฒนธรรม (10 ชุมชน 30 คน)	1. ตึกโค้ง 2. ศาลากลางหลังเก่า 3. รร.สารคามพิทยาคม 4. เรือนไม้ในตลาด 5. บ้านดิน 6. หอนาฬิกา 7. เสริมไทยเก่า 8. โรงน้ำชาฝั่งธน 9. สนามม้า 10. โรงหนังนครสวรรค์ 11. วัดต่างๆ 12. สวนสุขภาพกลางเมือง 13. โรงจิว 14. ศาลปู่ตา 15. พระพุทธกันทรวิชัย 16. ห้องสมุดประชาชน 17. เติมน้ำใหญ่	1. กุดนางโย	
3	การทำแผนที่วัฒนธรรม (กลุ่มเยาวชน 30 คน)	1. ตึกโค้ง 2. ศาลากลางหลังเก่า/MK Park 3. สถานีตำรวจ 4. 5. กรุงเทพฯ 5. บ้านดิน 6. หอนาฬิกา 7. เสริมไทยพลาซ่า 8. โรงแรมตักศิลา 9. พื้นที่หลังสนามม้า 10. อาชีวะ 11. วัดต่างๆ 12. เติมน้ำใหญ่ 13. โรงจิว 14. โรงหนัง 4711 (แสงเจริญรามมา) 15. พระพุทธกันทรวิชัย 16. คลองสมถวิล	1. กุดนางโย	

ข้อมูลจากการทำกิจกรรมทั้ง 3 ครั้งนั้น มีข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่มีมุมมองเกี่ยวกับอัตลักษณ์เมืองมหาสารคามที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันทั้ง 3 กลุ่มตัวอย่างคือประเด็นความสำคัญของหอนาฬิกา คลองสมถวิล และพระพุทธรูปกัณฑ์วิชัย (Man-made) และ กุดนางโย (Natural) ทั้งนี้จากข้อมูลที่ได้มา คณะทำงานวิจัยจึงทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์จากข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานบริการวิชาการในปีพ.ศ. 2555

โดยมีข้อมูลปรากฏอยู่และสามารถสรุปข้อมูลอัตลักษณ์เชิงกายภาพที่เกิดจากภาคประชาสังคมในเมืองมหาสารคามได้ 8 พื้นที่ เพื่อไปขยายผลด้านการเผยแพร่และการสร้างเสริมความตระหนักของคนในพื้นที่ อันได้แก่ 1) พื้นที่หอนาฬิกา 2) พื้นที่กุดนางโย 3) พื้นที่ศาลากลางหลังเก่า 4) พื้นที่บ้านดิน 5) พื้นที่คลองสมถวิล 6) พื้นที่สวนสุขภาพ 7) พื้นที่อาคารตึกโค้ง 8) พื้นที่พระพุทธรูปกัณฑ์วิชัย

รูปภาพที่ 12 อัตลักษณ์เมืองมหาสารคามจากชุมชน

3. กระบวนการค้นหาและพัฒนาอัตลักษณ์เมืองมหาสารคามผ่านการวิจัย

3.1 กระบวนการพัฒนาโครงการ

โครงการวิจัย “การสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์” (2556) นี้ ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาจากงานวิจัย “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาที่ดินในเขตเมืองเก่า จังหวัดมหาสารคาม” (แหล่งทุน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2550) “โครงการส่งเสริมเอกลักษณ์และคุณค่าถนนสายวัฒนธรรมงานไหว้เจ้าและเล่นจ๊ว จังหวัดมหาสารคาม” (แหล่งทุน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2551) และการถอดบทเรียนจากงานวิจัยเดิม “หนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน” ภายใต้โครงการ “ส่งเสริมอัตลักษณ์ของเมืองด้วยอุปกรณ์ประกอบถนนเทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม” เมื่อปีพ.ศ. 2555 และในปีพ.ศ. 2556 เพื่อให้เกิดกระบวนการทำงานที่ต่อเนื่อง จึงได้มีการเสนอให้มีการดำเนินโครงการวิจัยเรื่อง “การสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคาม โดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมเมืองมหาสารคาม” ได้งบประมาณการวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

3.2 กระบวนการสร้างทีมและพัฒนาศักยภาพ

กระบวนการสร้างทีมในการทำงานวิจัยนี้ มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยตัวแทนของชุมชนมาเป็นแกนนำสำคัญในการทำงาน เพื่อให้คนในชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของอัตลักษณ์เมืองมหาสารคามได้อย่างเต็มที่ และเพื่อลดช่องว่างของการดำเนินการเก็บข้อมูลกระบวนการทำงานวิจัย การทำงานร่วมกับชุมชนในลักษณะของชุมชนเมืองนั้น การสร้างทีมหรือเครือข่ายในการศึกษาร่วมกันเป็นประเด็นที่สำคัญมาก เนื่องจากการที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาในเรื่องจินตภาพหรืออัตลักษณ์ของเมืองนั้นต้องทำความเข้าใจตรงกันถึงลักษณะการศึกษาเพื่อสร้างแนวทางที่เห็นพ้องต้องกัน เครือข่าย ซึ่งจะทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนที่มีประสิทธิภาพ โดยทีมงานวิจัยในช่วงการศึกษาช่วงแรกนั้นได้มีการสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคม อันได้แก่

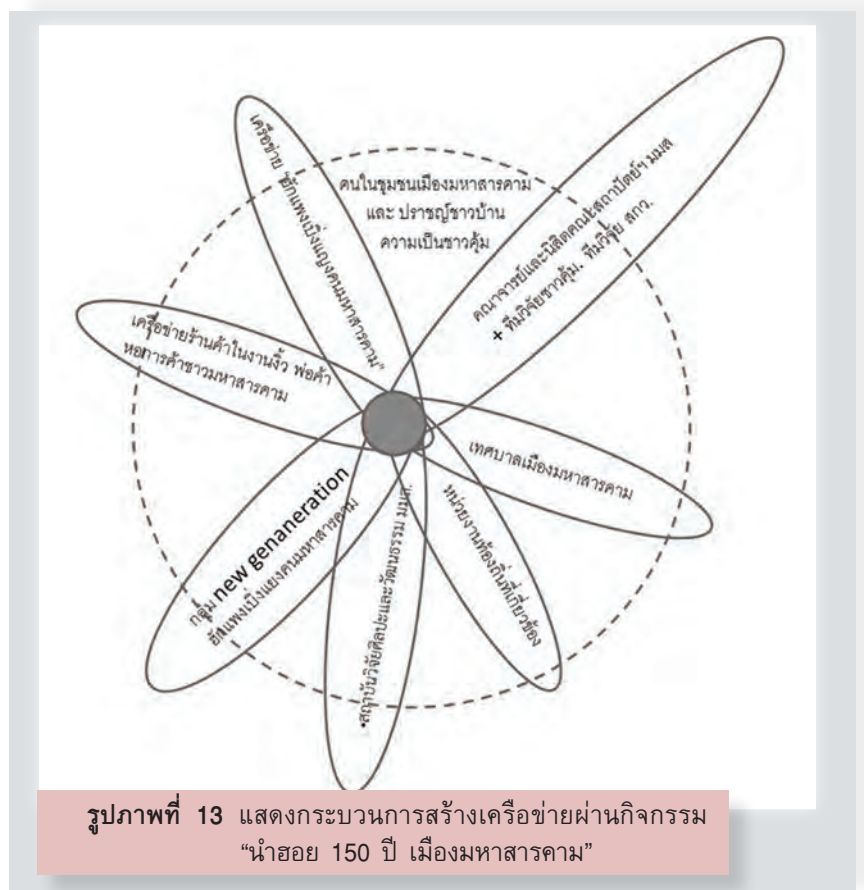
- ชุมชนต่างๆ ในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม
- เครือข่ายนักวิจัย เครือข่าย “ฮักแพงเบิ่งแฉงคนมหาสารคาม”
- กลุ่มนักวิชาการหน่วยงานราชการ ได้แก่ วัฒนธรรมจังหวัด หอการค้า

จังหวัด สถาบันศิลปวัฒนธรรม

- กลุ่มสถาบันการศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม และมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ทั้งนี้ ในการทำงานร่วมกันกับกลุ่มเครือข่ายฮักแพงเบิ่งแฉงคนมหาสารคามที่เป็นกลุ่มเครือข่ายสำคัญในการขับเคลื่อนเนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์หลักการทำงานเพื่อการสร้างเสริมความมั่นคงให้กับคนมหาสารคามและเผยแพร่ประวัติและความสำคัญของจังหวัดมหาสารคามอยู่แล้ว อันเป็นวัตถุประสงค์ที่สอดคล้องกับโครงการวิจัย จึงได้ร่วมกันร่างโครงการต่อยอดจากงานวิจัยเดิมเพื่อขยายผลสู่การปฏิบัติจริงมากขึ้น และในการทำงานได้มีการขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมายใหม่อีกหนึ่งกลุ่ม คือ กลุ่มเยาวชนลูกหลานชาวจังหวัดมหาสารคามที่มีความสนใจในการอนุรักษ์และค้นหาประวัติศาสตร์เมืองมหาสารคาม และได้ตั้งชื่อกลุ่มว่า “กลุ่ม New generation ฮักแพงเบิ่งแฉงเมืองมหาสารคาม” ซึ่งเป็นกลุ่มที่สำคัญอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาช่วยในกระบวนการทำงานการค้นหาข้อมูล และเผยแพร่อัตลักษณ์เมืองมหาสารคาม ในมิติและมุมมองของเยาวชน เพื่อจะได้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลาย และง่ายต่อการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นจริงมากขึ้น เพื่อประโยชน์ในการนำข้อมูลมาสร้างแนวทางการพัฒนาเมืองที่ยั่งยืนต่อไป

ในกระบวนการสร้างทีมและพัฒนาศักยภาพทำให้เกิดการรวมตัวกันเป็นกลุ่มดังกล่าวในการทำงาน เพื่อการสร้างอัตลักษณ์และเผยแพร่ข้อมูล ความสำคัญ ประวัติศาสตร์ต่อคนในเมืองมหาสารคาม ภายใต้วาทกรรม “นำฮอย 150 เมืองมหาสารคาม”

รูปภาพที่ 13 แสดงกระบวนการสร้างเครือข่ายผ่านกิจกรรม “นำฮอย 150 ปี เมืองมหาสารคาม”

3.3 กระบวนการเผยแพร่ข้อมูล

กระบวนการทำงานในครั้งนี้ใช้การทำงานผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ โดยสรุปเป็นรูปแบบ (Model) ของการสร้างการรับรู้ผ่านช่องทางหรือกลุ่มคนต่างๆ ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่โครงการฯ ใช้ ดังนี้

1) รูปแบบการสร้างการรับรู้ผ่านกิจกรรมสำคัญต่างๆ ของจังหวัด เช่น งานสงกรานต์ ลอยกระทง งานท้าวกระวด งานนำฮอย เป็นต้น การดำเนินงานที่ผ่านมาด้านการสร้างการรับรู้คุณค่าทางวัฒนธรรมเมือง มีหลายกิจกรรม เช่น กิจกรรม “นำฮอย 150 ปี เมืองมหาสารคาม” เป็นกิจกรรมที่สร้างขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการตระหนักรู้คุณค่าและความสำคัญของเมืองมหาสารคามที่มีอายุครบ 150 ปี ในปีพ.ศ. 2558 โดยที่ผ่านมาได้มีการดำเนินกิจกรรมย่อยต่างๆ ดังต่อไปนี้

กิจกรรมนำฮอย 1 ถ่ายภาพย้อนอดีตเมืองมหาสารคาม
ในวันสงกรานต์ 13 เมษายน 2556 บริเวณหอนาฬิกา เป็นกิจกรรมแรกของกิจกรรมนำฮอยฯ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการสร้างการรับรู้ให้กับชาวเมืองมหาสารคามเรื่องมรดกคุณค่าของเมืองที่ผ่านมา โดยจัดให้ผู้คนมาถ่ายรูปคู่กับหอนาฬิกาและภาพเก่าในมุมเดียวกันเป็นการสะท้อนภาพอดีตและปัจจุบันที่อยู่คู่กัน และมีการแจกรูปภาพให้ผู้เข้าร่วม (ดังรูปภาพที่ 14)

รูปภาพที่ 14 ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกเทศมนตรีร่วมถ่ายภาพ (บน) และประชาชนทั่วไป เยาวชนมีความสนใจ (ล่าง)

รูปภาพที่ 15 การเผยแพร่ข้อมูลในรูปแบบการจัดนิทรรศการที่งานจ๊ว จังหวัดมหาสารคาม

กิจกรรมนำชอย 2 จัดนิทรรศการเผยแพร่วัฒนธรรมย่านเมืองเก่าบริเวณงานวันวิสาขบูชา มหาสารคาม ระหว่างวันที่ 2-9 พฤศจิกายน 2556 เพื่อเผยแพร่ผลงานวิชาการเกี่ยวกับวัฒนธรรมเมืองมหาสารคาม และในปีนี้ได้ร่วมกับหลายภาคส่วนในการดำเนินงาน ได้แก่ กลุ่มฮักแพงเบิ่งแฉงคนสารคาม และภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (ดังรูปภาพที่ 15)

2) รูปแบบการสร้างการรับรู้ผ่านกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ โดย การนำเสนอผลงานการศึกษาคืนแก่ชุมชน ได้แก่ กลุ่มชาวบ้าน ประชาชนในพื้นที่เขตเมืองเก่า กลุ่มประชาชนทั่วไป กลุ่มเยาวชน กลุ่มสถาบันการศึกษา กลุ่มภาคส่วนราชการต่างๆ ผ่านภาคประชาสังคมของกลุ่มฮักแพงเบิ่งแฉงคนมหาสารคาม ทำให้ได้ข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเมืองมหาสารคามที่ส่งเสริมงานด้านอัตลักษณ์เมืองมหาสารคาม สรุปได้ดังนี้

2.1) มีความต้องการให้จัดสภาพภูมิทัศน์หรือสภาพแวดล้อมโดยรอบองค์ประกอบทางอัตลักษณ์ที่มีความสำคัญให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม ทั้งในเวลาปกติและช่วงเทศกาลต่างๆ เช่น การจัดสภาพภูมิทัศน์โดยรอบหอนาฬิกา หน้าศาลากลางหลังเก่า และพระพุทธรูปกันทรวิชัย รวมทั้งการรักษาสภาพแวดล้อมของคลองสมถวิลราษฎร์ให้มีความสะอาดและร่มรื่น เป็นต้น

2.2) ควรส่งเสริมและพัฒนาให้อัตลักษณ์ต่างๆ ของเมืองมหาสารคาม มีการรับรู้ที่ชัดเจนมากขึ้น ส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จัก รวมทั้งปรับปรุงสภาพการเข้าไปใช้งานให้ดีขึ้น สามารถเป็นสถานที่ท่องเที่ยว พักผ่อนหรือถ่ายภาพ สร้างให้เกิดการรับรู้ให้แก่ผู้มาเยือนและคนทั่วไป

2.3) ควรส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนท้องถิ่นทุกระดับ เพื่อสร้างความร่วมมือในการรักษามรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น เช่น การสร้างความร่วมมือในการรักษาสภาพแวดล้อมของคลองสมถวิลราษฎร์จากชุมชนโดยรอบ การสร้างการตระหนักรู้ถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อเป็นรากฐานให้เกิดการพัฒนาอย่างมีสำนึกท้องถิ่น รู้จักตัวตน อันจะทำให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

3) รูปแบบการสร้างการรับรู้ผ่านช่องทางการสื่อสาร เช่น ผ่านการจัดนิทรรศการงานต่างๆ ผ่านเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ผ่านสื่อออนไลน์ สื่อมีเดียผ่านการรณรงค์ หรือจัดทำสื่อ เป็นต้น

3.4 กระบวนการสรุปผลการวิจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

กระบวนการในการสรุปผลงานนั้นได้มีกิจกรรมการนำเสนอผลงานคืนสู่ชุมชนในกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการค้นหา การส่งเสริมและเผยแพร่ข้อมูลทางด้านอัตลักษณ์ของเมืองมหาสารคาม ที่ผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมกับภาคประชาสังคม ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและการขยายผลตามกลุ่มคนต่างๆ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และความภาคภูมิใจในชุมชน ดังนี้

รูปภาพที่ 16 ตัวอย่างรูปแบบการสร้างการรับรู้ผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ

ภาคส่วนต่างๆ กลุ่มคนที่ทำ กิจกรรม	ปีพ.ศ. 2555	ปีพ.ศ. 2556	วิธีการ/กิจกรรม	ผลที่เกิดขึ้น
กลุ่มประชาชน ทั่วไป	- ประชาชนทั่วไป - หัวหน้าชุมชนทั้ง 30 ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมหาสารคาม - องค์การภาคประชาชนเครือข่ายอภัยแก่คนพิการ	- องค์การภาคประชาชนเครือข่ายอภัยแก่คนพิการ - ประชาชนทั่วไป (ขยายเพิ่มขึ้น)	- การสัมภาษณ์ด้วยบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น ผู้อาวุโส ผู้นำชาวกุ่ม บุคคลที่มีความถนัดเฉพาะด้าน - การสืบค้นแบบสนทนากลุ่ม (Focus group) - การจัดเวทีสนทนาแบบทางการ และไม่เป็นทางการ - แผนที่วัฒนธรรม - ภาพถ่ายและศิลปะภาพถ่ายทางวัฒนธรรมที่มาจากกระบวนการมีส่วนร่วม - เส้นเวลาประวัติศาสตร์ (Timeline)	ได้ข้อมูลผ่านการสนทนาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ รวมถึงข้อมูลทางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจของพื้นที่เพื่อนำมาวิเคราะห์หาอัตลักษณ์เมืองมหาสารคามและนำเสนอเพื่อเสนอแนะ และขยายผล ทำให้เกิดการรับรู้ของภาคประชาชนมากขึ้น
นักวิชาการ	- อาจารย์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (อ.ทมิฬ เกตุวงศ์) - อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (อ.สรวิชัย ภัคศิษฐ์วรรณ) - ตัวแทนสำนักอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม (คุณจิราพร ฤทธิพรหม) - นักวิจัยศูนย์วิจัยศิลปะและวัฒนธรรม (คุณเอกพงษ์ คำส้ว) - อาจารย์โรงเรียนสารคามพิทยาคม (อ.ขวัญชัย ชันสาลี) - อาจารย์โรงเรียนหลักเมือง (อ.วีระพงษ์ ศรีสารคาม)	- ขยายไปสู่การบริหารวิชาการ 1 หลักสูตร 1 ชุมชนที่ต่อยอดจากการหาอัตลักษณ์ได้แก่ ● หลักสูตรสถาปัตยกรรมผังเมือง ● หลักสูตรภูมิสถาปัตยกรรม ● หลักสูตรนฤมิตศิลป์ และโครงการ 1 หลักสูตร 1 ศิลปวัฒนธรรม คือ ● หลักสูตรสถาปัตยกรรม - ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มมส. - นักวิชาการสถาบันศิลปวัฒนธรรมอีสาน มมส.	- การสืบค้นแบบสนทนากลุ่ม (Focus group) - การจัดเวทีสนทนาแบบทางการ และไม่เป็นทางการ	ทำให้เกิดการร่วมมือในการทำงานสู่การเผยแพร่ข้อมูลทางด้านอัตลักษณ์ที่มีความหลากหลายรูปแบบและที่สำคัญ คือ การสร้างเครือข่ายขับเคลื่อนด้านวิชาการที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น
หน่วยราชการ ต่างๆ	- นายกเทศมนตรีเมืองมหาสารคาม (นายแพทย์กิตติศักดิ์ คุณาสวัสดิ์) - วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม (ดร.ไพโรจน์ เพชรสังหาร) - ประธานหอการค้าจังหวัดมหาสารคาม (คุณณรงค์ เหล่าสุวรรณ) - สมาคมชาวจังหวัดมหาสารคาม (คุณแมนชัย เต็มพินาผล คุณโมเชิด เหล่าสุวรรณ)	หน่วยงานต่างๆ ในจังหวัดมหาสารคาม ร่วมกันทำงานภายใต้งาน 150 ปี เมืองมหาสารคาม	- การสืบค้นแบบสนทนากลุ่ม (Focus group) - การจัดเวทีสนทนาแบบทางการ และไม่เป็นทางการ	ทำให้เกิดการขับเคลื่อนการทำกิจกรรมส่งเสริมงานด้านอัตลักษณ์อย่างเป็นรูปธรรม ภายใต้งาน 150 ปี เมืองมหาสารคาม รวมถึงการสร้างแผนงานในการพัฒนาเมืองต่อไป

ภาคส่วนต่างๆ กลุ่มคนที่ทำ กิจกรรม	ปีพ.ศ. 2555	ปีพ.ศ. 2556	วิธีการ/กิจกรรม	ผลที่เกิดขึ้น
ปราชญ์ชาวบ้าน	- พระครูปลัดอุทัย อุทัย (วัดมหาชัย) - คุณตาชื่นชัย วรามิตร - คุณยายทองเลียม เวียงแก้ว - คุณตาประสาสน์ รัตนปัญญา	กลุ่ม “ฮักแพงเบิ่งແມ່ງคนมหาสารคาม” ที่มีปราชญ์ด้านต่างๆ ที่เพิ่มเติมความรู้มากขึ้น	- การสัมภาษณ์เดี่ยวบุคคล - การจัดเวทีสนทนาแบบทางการ และไม่เป็นทางการ	ได้ข้อมูลผ่านการสนทนาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในเชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์หาอัตลักษณ์เมืองมหาสารคามและนำเสนอเพื่อเสนอแนะ และขยายผล ทำให้เกิดการรับรู้ของภาคประชาชนมากขึ้น และมีการเชิดชูปราชญ์ และคนสำคัญด้านต่างๆ ในเมืองมหาสารคาม ในงาน 150 ปี เมืองมหาสารคาม
กลุ่มเยาวชน		- กลุ่มเยาวชน New generation ฮักแพงเบิ่งແມ່ງคนสารคาม - กลุ่มนิสิตนักศึกษา ระดับมหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม) - กลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษา (โรงเรียนสารคามพิทยาคม โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ฝายมัธยม)	- การสืบค้นแบบสนทนากลุ่ม (Focus group) - การจัดเวทีสนทนาแบบทางการ และไม่เป็นทางการ - แผนที่วัฒนธรรม	ได้ข้อมูลผ่านการสนทนาเรื่องราวทางการรับรู้ในคนปัจจุบันเพื่อใช้ในการวิเคราะห์การรับรู้สิ่งที่มีอยู่ กับอัตลักษณ์ที่มีความสำคัญในอดีต เพื่อนำมาวิเคราะห์สรุปข้อมูลอัตลักษณ์ที่ครอบคลุมทุกกลุ่มคน

4. บทสรุปและอภิปรายผล

4.1 ข้อมูลอัตลักษณ์เชิงกายภาพ

บทสรุปในเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ของเมืองมหาสารคามนั้น สามารถสรุปข้อมูลอัตลักษณ์เชิงกายภาพที่เกิดจากภาคประชาสังคมในเมืองมหาสารคามได้ 8 พื้นที่ ได้แก่ 1) พื้นที่หอนาฬิกา 2) พื้นที่กุดนางใย 3) พื้นที่ศาลากลางหลังเก่า 4) พื้นที่บ้านดิน 5) พื้นที่คลองสมถวิล 6) พื้นที่สวนสุขภาพ 7) พื้นที่อาคารตึกโค้ง และ 8) พื้นที่พระพุทธรูปท้าววิชัย เพื่อไปขยายผลด้านการเผยแพร่และการสร้างเสริมความตระหนักของคนในพื้นที่

4.2 บทสรุปเรื่องการมีส่วนร่วม

ในเรื่องของการมีส่วนร่วมนั้นในงานวิจัยนี้ได้มีการสร้างเครือข่ายที่ค่อนข้างหลากหลาย และสามารถเป็นตัวแทนในการขับเคลื่อนเพื่อเผยแพร่ข้อมูลทางด้านอัตลักษณ์เมืองมหาสารคามต่อไป เช่น

- กลุ่มคนในชุมชน นักวิจัยชุมชน ที่เริ่มเห็นความสำคัญของอัตลักษณ์เมืองมากขึ้น มีความภาคภูมิใจ และสามารถถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อไปได้
- เครือข่ายกลุ่มฮักแพงเบิ่งແມ່ງคนมหาสารคาม เป็นกลุ่มคนที่สืบทอดสำคัญในการทำงานร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น
- เทศบาลเมืองมหาสารคาม หน่วยงานท้องถิ่นที่มีบทบาทในการพัฒนาเมืองอย่างแท้จริงนั้น ได้เล็งเห็นถึงความ

สำคัญของเรื่องอัตลักษณ์มากขึ้น และสามารถสร้างแผนงานในการพัฒนาเมืองที่สอดคล้อง และเป็นที่น่าสนใจให้กับคนในพื้นที่

- นักวิชาการ ในการศึกษาครั้งนี้ให้เห็นถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์เมืองที่เป็นอัตลักษณ์ ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมกับพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

4.3 บทสรุปการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมต่อการสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคาม คือ

- 1) การมีส่วนร่วมแบบสร้างการเรียนรู้ผ่านสื่อการเรียนรู้ การให้ข้อมูล กระตุ้นการเรียนรู้ จิตสำนึก และขยายผลเกิดเครือข่ายภาคประชาสังคม
- 2) การมีส่วนร่วมแบบร่วมคิด ระดมความคิด เป็นคณะทำงานภายใต้ชื่อเครือข่ายฮักแพงกลุ่มนำฮอย 150 ปี
- 3) การมีส่วนร่วมแบบร่วมทำ เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล ภายใต้ชื่อเครือข่ายฮักแพงกลุ่มนำฮอย 150 ปี
- 4) การมีส่วนร่วมแบบร่วมรับผล โดยร่วมเป็นเจ้าของดำเนินงานต่อ นับถอยหลัง 365 วัน สู่วันเฉลิมฉลอง เมืองมหาสารคามอายุครบ 150 ปี ในวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2558

4.4 พัฒนาการของการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาสามารถสรุปพัฒนาการของการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมต่อการสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคามสู่การ

พัฒนาเมือง โดยสรุปประเด็นหลักเนื้อหางานวิจัยได้ดังนี้

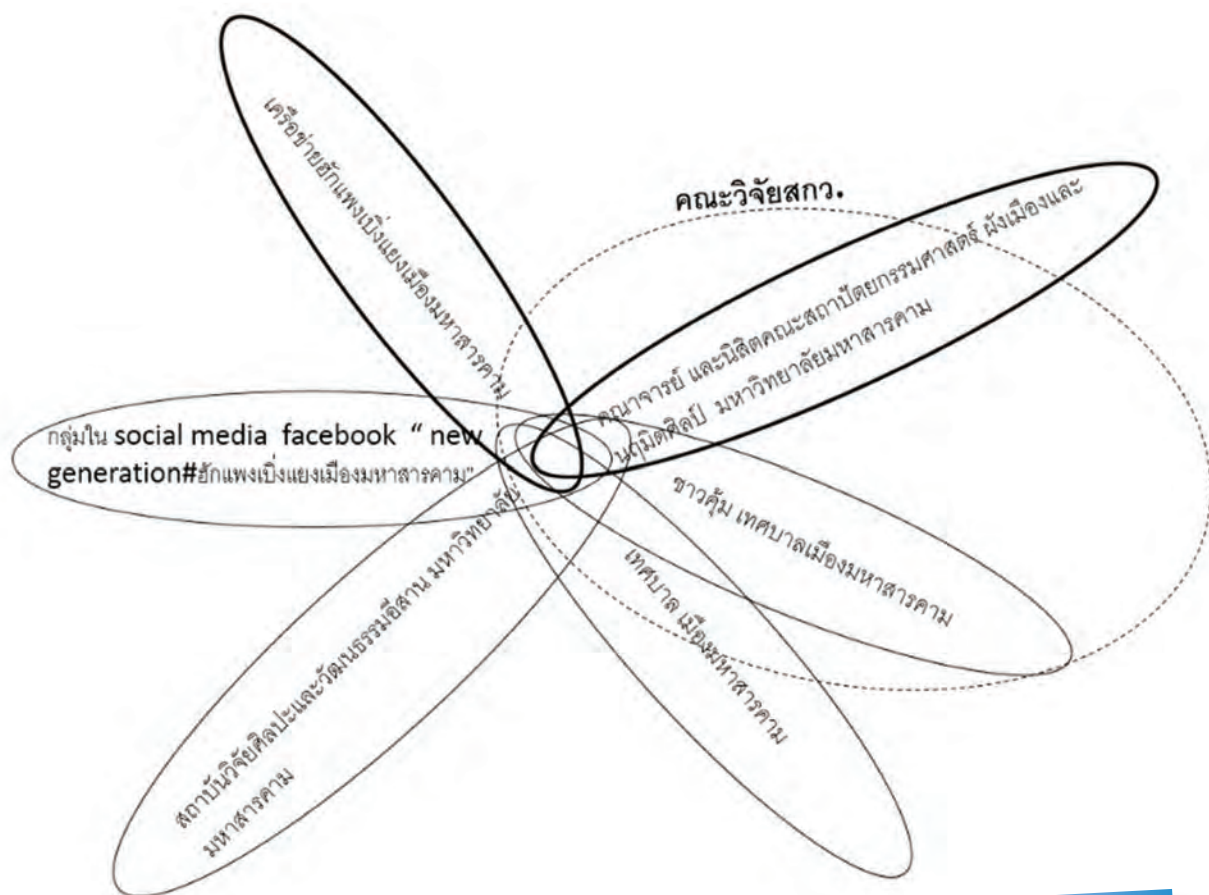
(1) การทำงานภาคประชาสังคมในระดับต้นน้ำ

ประกอบด้วย 6 กลุ่ม ได้แก่ คณะทำงานวิจัย สกว. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ชาวคุ้ม เทศบาลเมืองมหาสารคาม กลุ่มฮักแพงเบิ่งแยงเมืองมหาสารคาม สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และเทศบาลเมืองมหาสารคาม ในฐานะผู้ประสานงานด้านพื้นที่

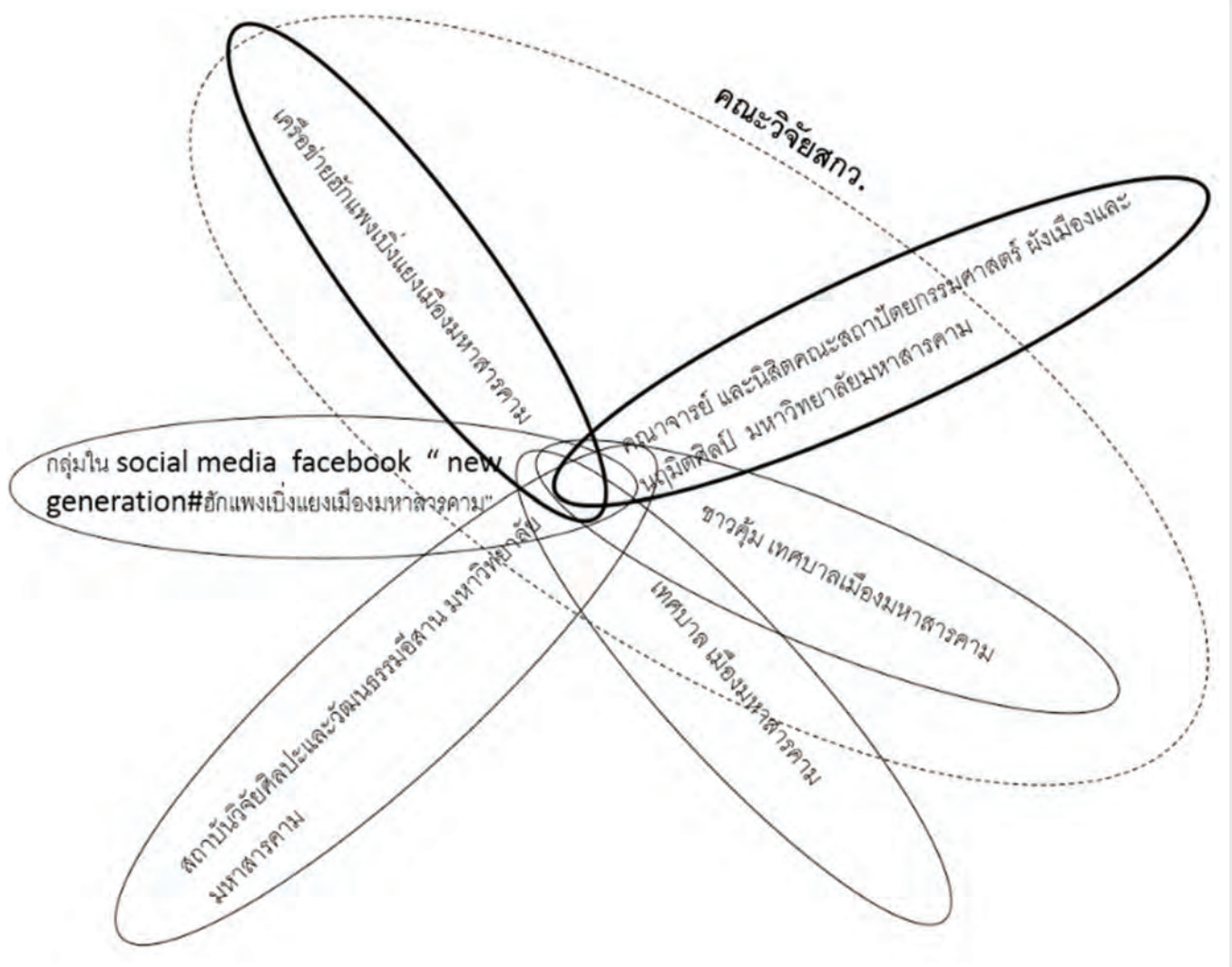
(2) การทำงานภาคประชาสังคมในระยะกลางน้ำ

ประกอบด้วย 6 กลุ่ม ได้แก่ คณะทำงานวิจัย สกว. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม คณะทำงานชุดเดิม แต่ทำให้เกิดการขยายฐาน

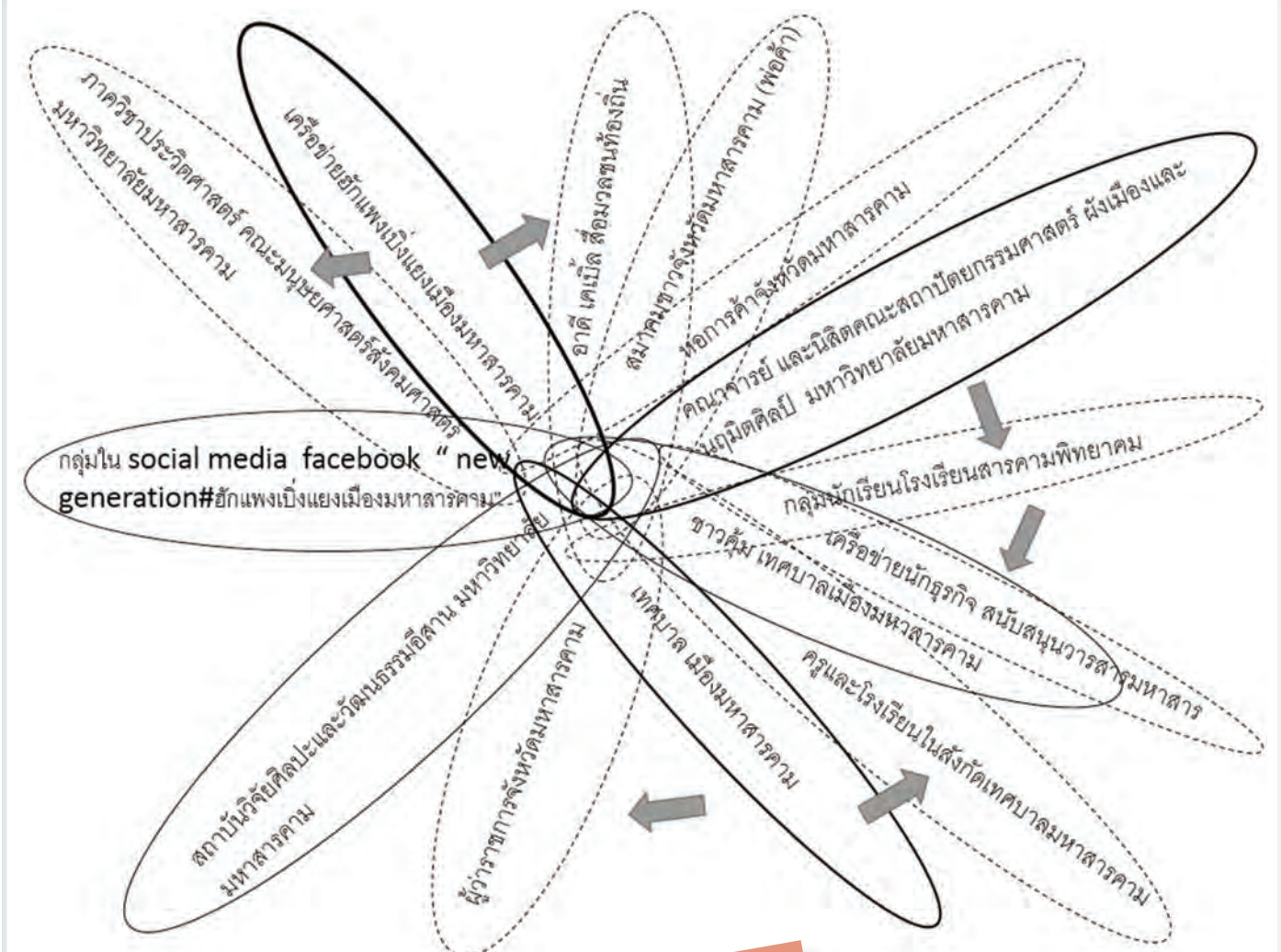
ของเครือข่ายที่ชัดเจนขึ้น โดยที่กลุ่มฮักแพงเบิ่งแยงคนมหาสารคาม และบุคลากรในสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม บางส่วน ซึ่งมีบทบาทเป็นชาวกุ่มในพื้นที่อีกด้วยและทุกภาคส่วนได้รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการภายใต้อุดมการณ์การทำงานเดียวกันว่า **เครือข่ายนำฮอย 150 ปี เมืองมหาสารคาม** และเป็นแกนนำคณะทำงานหลักได้แก่ กิจกรรมงานจ๊ว งานสงกรานต์ งานปีใหม่ โดยไปร่วมกับเครือข่ายกิจกรรมของเทศบาลเมืองอย่างเป็นทางการ และตั้งกลุ่มเฟซบุ๊ก เพื่อที่จะสื่อสารกันในเครือข่ายผู้สนใจ และตั้งความคาดหวังที่จะขยายผลไปสู่เด็กและเยาวชน กลุ่มใน Social media Facebook “New generation #ฮักแพงเบิ่งแยงเมืองมหาสารคาม”

รูปภาพที่ 17 แสดงขบวนการสร้างเครือข่ายผ่านกิจกรรมนำฮอย 150 ปี ในช่วงต้นพ.ศ. 2555

รูปภาพที่ 18 แสดงขอบข่ายการสร้างเครือข่ายผ่านกิจกรรมนำฮอย 150 ปี ในช่วงต้นพ.ศ. 2556

รูปภาพที่ 19 แสดงขบวนการสร้างเครือข่ายผ่านกิจกรรม
นำฮอย 150 ปี ในช่วงต้นพ.ศ. 2557

(3) การทำงานภาคประชาสังคมในระยะปลายน้ำ

ทุกภาคส่วนได้รวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการภายใต้อุดมการณ์การทำงานเดียวกันว่า “เครือข่ายนำฮอย 150 ปี เมืองมหาสารคาม” เป็นเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้น และได้ขยายผลสู่ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และพิพิธภัณฑ์เมืองมหาสารคาม (เทศบาล) ที่เข้าร่วมจัดงานนี้ ในปีพ.ศ. 2556 และโครงการกิจกรรม นัถอยหลัง 365 วัน หรือ 1 ปี สูงงาน 150 ปี เมืองมหาสารคาม ก็ได้รวมตัวกับสมาคมชาวจังหวัดมหาสารคาม (พ่อค้า) หอการค้าจังหวัดมหาสารคาม อาดี เคเบิล สื่อมวลชน ท้องถิ่นและเครือข่ายนักธุรกิจที่สนับสนุนวารสารมหาสารคาม มีคณะทำงานอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมแต่มีรูปแบบการทำงานแบบไม่เป็นทางการ

จะเห็นได้ว่าการก่อรูปและการขยายตัวของเครือข่ายภาคประชาสังคมในระดับชุมชนเมืองนั้น อาศัยการเกิดจากคนชั้นกลางจากทุกภาคส่วน เพราะมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและมีสถานภาพทางสังคม โดยมีภาควิชาการเป็นกลไกหลักในการเชื่อม สื่อสาร ในการสร้างการมีส่วนร่วม โดยอาศัยพันธกิจที่เกี่ยวข้องของเครือข่ายได้ซึมซาบเข้าหากัน ดำเนินพันธกิจทางอุดมการณ์เดียวกัน คือ 150 ปี เมืองมหาสารคาม

สรุป คือการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมต่อการสร้างอัตลักษณ์ด้านประวัติศาสตร์ย่านเมืองเก่าของเทศบาลเมืองมหาสารคาม ต้องอาศัยเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ มีเป้าหมายที่เป็นรูปธรรมร่วมกันในระยะเวลาที่พอเหมาะและเกี่ยวพันกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริง จึงจะเกิดการสร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชนตัวเองได้

เอกสารอ้างอิง

- กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลเมืองมหาสารคาม. 2554. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเทศบาลเมืองมหาสารคาม (พ.ศ. 2554 - 2557). เทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม.
- คณะกรรมการพัฒนาเทศบาลเมืองมหาสารคาม. 2555. แผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2555-2557) ของเทศบาลเมืองมหาสารคาม. เทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม.
- ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ ธีรชัย บุญมาธรรม และ ทม เกตุวงศา. 2546. โครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เมือง ศูนย์รวม เผยแพร่ และจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน จังหวัดมหาสารคาม (ฝ่ายวิชาการ). เทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม.
- ธงชัย สมบูรณ์. 2549. อัตลักษณ์ของชาติตามนโยบายการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง กรุงเทพมหานคร.
- ธีรชัย บุญมาธรรม. 2546. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เมืองมหาสารคาม. เทศบาลเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม.
- เมธี พิริยการนนท์ กฤษณู ฝโลปกรณ์ วิษณุภรณ์ ชำนิกำจร. 2555. โครงการส่งเสริมอัตลักษณ์ของเมืองด้วยอุปกรณ์ประกอบถนน เทศบาลเมืองมหาสารคามจังหวัดมหาสารคาม. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ฝังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม.
- เมธี พิริยการนนท์ และ กฤษณู ฝโลปกรณ์. 2556. แนวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมเพื่อส่งเสริมการรับรู้อัตลักษณ์ เทศบาลเมืองมหาสารคามจังหวัดมหาสารคาม. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ฝังเมือง และนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2539. พจนานุกรมพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร; บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.
- Dossey, B.M. 1997. Imagery. In B.M. Dossey (Ed.) Core Curriculum for Holistic Nursing. Gaithersburg, Md. Aspen.